

Äidinkielen opettajain valmistuksesta.¹

Meillä kaikilla on äidinkielen opettajien valmistuksesta omat muistomme ja käsityksemme. Tie on tuttu, joten voimme sitä seurata tosiasiassa pysyen ja tarkastellen siinä esiintyviä heikkoja kohtia. Äidinkielen opettajien valmistusta ei ole erotettu toisaalta tulevien tiedemiesten, toisaalta muiden oppikoulun opettajien valmistuksesta, mutta voimme tarkastella sitä äidinkielen opettajien kannalta. Olisi hyvä, jos keskustelu toisi esille jotakin käytännössä varteen otettavaa.

On selvää, ettei äidinkielen opettajain, sen enempää kuin yleensä opettajain, todellista kykyä ja onnistumista viran hoidossa voida varmasti todeta tutkintojen ja muiden virallisten pätevyysnäytteiden nojalla — mutta se on eri asia. Korkeintaan voisi huomauttaa siitä, että opettajan persoonallisuuden välitön vaikutus merkitsee äidinkielen opetuksessa enemmän kuin monessa muussa aineessa. Opettajan työ on parhaimmillaan ollessaan luovaa, ja tuo luova panos on äidinkielen, varsinkin kirjallisuuden, opetuksessa tavallista tärkeämpi. Kun kaunokirjallinen teos on luettu ja ensimmäinen mielenkiinto tyydytetty, ei asia paina sen käsittelyssä sellaisella ruhjovalla voimalla kuin tyypillisissä tietoaineissa, vaan opettaja on ikäänkuin taiteilijan työn jatkaja. Hänen kyvystään, hänen kannanotoistaan ja persoonallisesta näkemyksestään riippuu olennaisesti koko opetuksen tulos. Kirjallisuutta ei kouluopetuksessa ole käsiteltävä pelkästään esteettiseksi ilmiöksi, vaan sen yhteyttä tavalliseen elämään on syytä korostaa ja sen luonnetta elämän kuvana kirkastaa. Menestys on parempi, jos teoksessa kuvatut elämänilmiöt eivät ole opettajalle vieraita, jos hänen asenteessaan on tiettyä avarakatseisuutta ja ennakkoluulottomuutta kaikkiin suuntiin. Hänelle on eduksi säilyttää kosketuksensa elämään ja sen erilaisiin ilmenemismuotoihin, eri katsomuksiin ja elämänkäsityksiin ja erilaisiin henkisiin virtauksiin. Toisin sanoen hänen tulee pysyä virkeästi elämässä mukana, hän ei saa laimeta eikä penseytyä. Vasta tällöin hänen opetuksensa saa sen asiantuntemuksen ja sisäisen vakuuttavuuden, joka vaikuttaa ilman teennäistä ponnistusta. Edullista olisi, jos opettaja voisi matkustella sekä omassa maassa että ulkomailla, ja itsestään selvää on, että hänelle olisi eduksi tutustua eri koulu- ja kasvatustyön muotoihin mahdollisuuksien mukaan.

Edellä kosketeltu yleinen tehtävään valmistautuminen ei suinkaan rajoitu varsinaiseen opintoaikaan, se jatkuu läpi elämän. Sama koskee ahtaammin käsitettyä äidinkielen opettajaksi valmistautumista. Jos opettaja ei jatkuvasti ponnistele tullakseen alallaan yhä paremmaksi, hän pian kuivettuu ja luutuu. Kaavoittuminen ja hengettömyys vaikuttaa äidinkielen opetuksessa tavallista haitallisemmin sen vuoksi, että kyseinen opetusaine on elävää ja kirjallisuuden puolella yhä uudistuvaa ja lisääntyvääkin. Äidinkielen opettaja voi aina olla parempi kuin hänen opinäytteidensä nojalla luulisi, mutta voi hän olla huonompikin. — Nuorelle opettajalle on alussa moneksi vuodeksi työtä siinä, että hän soveltaa saamansa opin koulun tarpeita vastaavaksi.

¹ Äidinkielen opettajain kokouksessa Helsingissä 6. 1. 1948 pidetty esitelmä.

Äidinkielen opettajaksi valmistuminen tapahtuu yliopistossa teoreettiselta ja normaalilyseossa käytännölliseltä puoleltansa. Teorian ja käytännön rajamailla on kasvatusopin tutkinto; etupäässä käytäntöä edustaa kaunoluviin ja puhetekniikan tutkinto, nykyään kahden lukukauden harjoitukset, joka on äidinkielen opettajain erikoistutkinto.

Vanhemmilla äidinkielen opettajilla on suomen kielessä ja kirjallisuudessa säännöllisesti arvosana laudatur, joka edustaa alan peruspätevyyttä. Kuten jokainen sen ikäinen kokemuksesta tietää, tuo tutkinto oli opettajan tarkoituksiin varsin epäkäytännöllinen. Sen suorittamisessa meni hukkaan paljon työtä, joka olisi voitu käyttää tulevan koulutyön kannalta edullisemmin. Sama muistutus koskee myös nykyistä vastaavaa suomen kielen tutkintoa, mutta parannusta merkitsee se, että tämä pitää täydentää kirjallisuuden tutkinnolla, voipa tutkintojen arvojärjestys olla päinvastainenkin.

Yliopiston suomen kielen tutkinto tarkoittaa tulevien tiedemiesten valmistamista. Sen pääalueet ovat kielen historia, etenkin äännehistoria, kirjakielen historia, murteet, sukukielet sekä yleinen kielitiede. Kouluopetuksessa tulevat näistä esille vanha kirjakieli sekä murteet ja kielihistoria jossakin määrin, mutta yleisesti katsoen ne edustavat koulussa toisen asteen tiedonalaa, ns. kielitietoutta, joka ei ainakaan nykyisten tuntimäärien puitteissa voi tulla järjestelmällisen opetuksen kohteeksi. Koulun tärkein tämän alan tehtävä on oppilaiden tutustaminen nykyiseen kirjakieleen, yleiskieleen, ja sen käyttöön. Ero on ehdoton ja ylittämätön, mikäli opettaja ei omintakeisesti ryhdy opiskelemaan koulussa tarvitsemaansa oppimäärää. Etenkin kirjallisen esityksen tyyli on hänelle outoa aluetta, samoin koulussa tärkeä oikeakielisyys; saattaaapa koulun kieliopin oppimääräkin pysyä melko hämäränä. Joskus on valittaen esitetty, että kielentutkimus on liiaksi suuntautunut kielen historian vertailevaan selvittelyyn ja että sen muut alueet, esim. kielen ilmaisukyky ja ilmaisumahdollisuudet, ovat jääneet sivummalle. Tässä tyydymme toteamaan vain sen, että äidinkielen opettaja omaa suomen kielen tutkinnon suorittuaan melko vähän alansa välttämätöntä tietoa, sen sijaan runsaasti tietoa, jota ei voi sanoa tarpeettomaksi, mutta jolle hänellä ei ole käyttöä kuin silloin tällöin. Kun se on osittain rapissut hänen muististaan, se tulee opetuksessakin esille vaillinaisesti ja epäjohtomukaisesti, tilapäisinä mieleenjohtumina, ja aiheuttaa enemmän sekaannusta kuin hyötyä. — Mikäli opettajalla on jokin muu sallittu arvosana, esim. suomalais-ugrilaisessa kielentutkimuksessa, sikäli hän on yhä kauempana koulusta ja sen suhteellisen kapeasta kieliopin oppimäärästä.

Suomen kielen ja kirjallisuuden tutkinnon suorittanut äidinkielen opettaja oli tukalassa asemassa, milloin hänen olisi pitänyt analysoida kirjallinen tuote, koska hänellä ei opintojensa perusteella ollut aavistustakaan siitä, miten hänen olisi se pitänyt suorittaa. Seurauksena tästä esiintyi kouluissa romaanienkin yksitoikkoista luokassa ääneen luettamista, ja syvennyksen muodostivat jotkut tilapäiset huomautukset, ehkä oudoiksi arveltujen sanojen johdosta. Kotimaisen kirjallisuuden tutkinto keskittyy huomattavalta osalta Suomen ja Skandinavian kirjallisuuteen, eikä kirjallisuuden historia ole siinä yksipuolisesti etualalla. Näiden opin-

tojen nojalla voi saada käsityksen sekä kirjallisen tuotteen analyysistä että kirjallisesta tyylistäkin. Tietysti tälläkin alalla mennään pitkälle verrattuna koulun oppimäärään, mutta siinä kosketellaan sentään samantyyppisiä asioita. Kotimaisen kirjallisuuden laudatur onkin mielestäni vanhemmalle lehtorille hyödyllisempi kuin suomen kielen vastaava arvosana. Sen sijaan estetiikan ja nykyiskansain kirjallisuuden tutkinto on etäällä koulun oppimäärästä.

Voitaisiinko edellä kosketeltua epäkohtaa jollakin tavoin korjata? Opintoajan pidentämistä ja jonkin käytännöllisyydentuntaisen lisätutkinnon vaatimista tuskin käy ajattelemisen. Jos taas opettajien valmistus siirrettäisiin yliopistosta johonkin vasta perustettavaan oppilaitokseen, korkeakoulu- tai seminaari-nimiseen, se merkitsisi opetuksen tieteellisen tason alenemista, mitä tuskin kukaan toivoisi. Tieteellinen kasvatus on opettajalle hyvin suuriarvoinen asia, vaikka se jonkun voimille on siksi raskas, että se jättää jälkensä koko loppuiksi, ja vaikka sillä muutenkin on myös heikot puolensa. Se poistaa nuoruuden kuohahtelua ja haihatelua, mutta karsii samalla myös uskoa ja intomieltä, valoisaa luottamusta ja välitöntä tehtävään antautumista. Tieteellinen kriittisyys saattaa johtaa heikot yksilöt hedelmättömyyteen ja koulussa toisinaan esiintyvään kuivaan pedanttisuuteen, joka kuolettaa oppilaan harrastuksen ja luo kouluun harmaan, innottoman ilmapiirin. Tämä on varsinkin äidinkielen opetuksen kannalta negatiivinen ilmiö. Paras tulos syntyy silloin, kun opiskelijan, tulevan opettajan, ruumiin ja hengen voima on riittävän suuri: tiede ei häntä nujerra, vaan hioo ja kasvattaa. Tulos on silloin niin hyvä, että parempaa tuskin muulla kasvatusmenetelmällä saadaan aikaan. Opettajien täytyy sen vuoksi luultavasti vastedeskin omatoimisesti siirtyä yliopiston maailmasta koulun maailmaan, luopua paljosta teoriasta ja ottaa opetukseensa käytännöllinen suuntaus. Opiskellessaan he voisivat asiaa jonkin verran auttaa, jos he ymmärtäisivät käyttää tarkoin hyödyksensä niitä käytännöllisyydentuntaisia luentoja ja harjoituksia, joita mahdollisesti on tarjolla. Olisi syytä kutsua äidinkielen opettajiksi aikovat opiskelijat kerta vuodessa Kotikielen Seuraan ja selittää heille mainittua näkökohtaa.

Kasvatusopin opiskelu on tärkeätä kaikille opettajille, mutta luulen, että äidinkielen opettajien olisi syytä sen tärkeyttä erityisesti korostaa. Saattaa tavata innokkaita ja menestyviä opettajia, jotka puhuvat kasvatusopista väheksyvässä äänilajissa ja jotka periaatteesta tahtovat olla vain oman aineensa opettajia. Tälle kannalle äidinkielen opettaja tuskin voi asettua. Hän ei voi esiintyä vain objektiivisten tosiasiain selvittäjänä, ei pysyä erillään asiasta, jota hän esittelee. Hän on kasvattaja myös siinä mielessä, että hän selittää erilaisia elämänkatsomuksia ja antaa elämää koskevia ohjeita, joihin aina liittyy hänen omaa elämäntuntemustaan. Tämä edellyttää myös oppilaan kehitystason ja näkökannan ymmärtämistä. Äidinkieli on varsinkin kirjallisuuden puolelta opetusaineena kiinnostava, mutta mielenkiinto ei jatkuvasti pysy tässäkin vireillä itsestään. Oppilailla ei liioin ole hänen ainettaan kohtaan sellaista pelokasta kunnioitusta kuin matematiikkaa ja vieraita kieliä, koulun hallitsevia aineita kohtaan. Äidinkielen opetus vaatii opettajalta runsaasti pedago-

gista vaistoa ja opetustaitoa, ja vajavaisuus näissä suhteissa saattaa tässä aineessa johtaa varsin heikkoihin tuloksiin. On vaikeata löytää oikea keskitie liiallisen kiristämisen ja aineeseen kuuluvan suopeuden ja vapauden hengen välillä. Sen eri alueilla, esim. esitelmien valmistamisessa, koti-aineissa ja erilaisissa muissa tehtävissä, oppilailla on suuret mahdollisuudet velttouteen, työn leväperäiseen suorittamiseen tai suoranaiseen laiminlyöntiin, mikä saattaa johtaa vallattomuuteen, vieläpä arveluttavaan kurin puutteeseen.

Kasvatusopin opiskelu vaikuttaa itsetiedottomasti opettajan harkintoihin ja tuo hänen menetelmiinsä entistä tarkoituksenmukaisempia otteita. Opettaja oppii näkemään oppilaan laajemmasta näkökulmasta, ei vain oman aineensa ahtaista puitteista. Täten kasvatusoppi on omiaan myös vähentämään oppikoulussa tavallista eri aineiden kilpajuoksua. Liiankin usein opettajalle on hänen oma aineensa kaikki kaikessa, toiset aineet edustavat jonkinlaista askartelua ja epäilyttävää ajan kuluttamista. Kukin aine rakentaa tarkistamattomat oppimääränsä toisista välittämättä, ja käytännöllisessä koulutyössä yhteistoiminta on yhtä heikkoa. Ei ole saatu aikaan edes niin pientä uudistusta kuin erityisten kirjoitus- ja tenttipäivien sovittamista lukioluokkien lukujärjestykseen. Nykyisen tavan vallitessa ahkerasti kokeita järjestävä aine pääsee häiritsemään toisten työrauhaa. Oppilaaseen suhtaudutaan jyrkästi sen mukaan, miten hän on onnistunut oman aineen kokeissa. Äidinkielen opettajat tuskin sentään ovat tässä suhteessa pahimpia. Tunnettuahan on esim. heidän taipumuksensa humaaniin arvosteluun, ainakin ala-arvoisen arvosanan välttämisen muodossa joskus liiankin pitkälle menevänä.

Opettajien valmistuksessa olisi kasvatusopin pohjaa syytä jonkin verran vahvistaa, mutta senkin tulisi tapahtua käytännölliseen suuntaan. Nykyisen kasvatusopin tutkinnon voisi asettaa auskultoimaan pääsemisen ehdoksi. Suuri ei sekään ole, etenkin jos suoritus tapahtuu pelkän kirjaopin perusteella, niinkuin kai usein sattuu. Auskultoisuuden ohessa pitäisi lisäksi opiskella paitsi aineen metodiikkaa myös käytännöllisluonteista koulukasvatusoppia ja nuorisopsykologiaa. Tämä tapahtuisi luento- ja harjoitusten muodossa, joita ehkä yliopiston professori tai vielä paremmin tehtävään asetettu erityinen professori pitäisi. Se olisi säännöllistä jokaviikkoista toimintaa, josta auskultantti saisi todistukseensa arvosanan. Normaalilyseossa kasvatusopin teoreettinen ja käytännöllinen puoli voitaisiin kaiken aikaa rinnastaa, joten opetus tulisi merkitsemään paljon enemmän kuin tavanomainen tenttiluku.

Kaunoluvun ja puhetekniikan tutkinto edustaa äidinkielen opettajan valmistuksessa varsin tärkeätä osaa. Tämän alan pätevyys merkitsee hänelle käytännöllisessä koulutyössä enemmän, kuin hän nähtävästi itse aavistaa. Jos hän asian tärkeyden tietäisi, hän tekisi parhaansa taitonsa lisäämiseksi — kaikesta huolimatta, huolimatta siitä, että tämä erikoisala ehkä tuntuu vaikealta: ei ole suuria taipumuksia eikä sen vuoksi rohkeutta eikä innostustakaan. Tulokset tulevat luonnollisesti olemaan epätasaiset.

Äidinkielen opetus edustaa suullisen esitystaidon kohdalla tuskin parasta tasoaan. Oppilaiden äänenkäyttö on useasti vielä ylimmillä luo-

killä epäselvää ja väritöntä, puhumattakaan siitä, että lukeminen ei suju sanottavasti paremmin kuin ensimmäiselle luokalle tullessa — joissakin tapauksissa taito on jopa taantunut. Runon lukeminen on kärsimys sekä lukijalle että kuulijalle. Heikko taso johtuu osaksi myös siitä, että lukiossa on perin vähän aikaa luokalla ääneen lukemisen harjoitteluun. Enemmän siihen pitäisi kiinnittää huomiota, ja opettajan malliksi-lukemista olisi viljeltävä kautta koulun, erityisen ahkerasti alaluokilla. Esitelmien pitäminen saattaa sujua hiukan paremmin, vaikka luultavaa on, että niihin käytetään koulujen aikaa melko vähätehoisesti.

On selvää, että oppilaiden velttua ääntämystä ei voida panna yksin äidinkielen opettajien syyksi. Olisi pyrittävä siihen, että kaikkien oppikoulun opettajien tulisi suorittaa lyhyt, sanokaamme 10 tunnin, kurssi äänenmuodostuksessa ja äänenkäytössä. Tämä merkitsisi ainakin sitä, että asia tulisi huomatuksi ja että se katsottaisiin tärkeäksi. Äidinkielen opettajilta voidaan vaatia hyvän äänenkäytön lisäksi kykyä lukea, niinkuin on tapana sanoa, ilmeikkäästi sekä suorasanaista että runomittaista tekstiä. Joka tähän pystyy, hän on perillä myös esitystaidon tehotuskeinoista ja muista teknillisistä vaatimuksista. Käytännölliseen fonetiikkaan opettajien tulee perehtyä melkoisesti. Heidän pitää tuntea mm. hyvän äänenkäytön tärkeimmät vaatimukset ja kyetä järjestämään oppilailleen sitä koskevia harjoituksia. Heidän tulee pystyä huomaamaan oppilaiden ääntämysvirheet, ja suotavaa olisi, että he helpoissa tapauksissa kykenisivät antamaan pätevää ohjausta myös niiden korjaamiseen. Vaikeihin virheisiin heidän ei ole syytä puuttua, vaan parempi on neuvoa asianomaiset tälle alalle erikoistuneen henkilön huollettaviksi. Näissä minimivaatimuksissa on syytä kiinteästi pysyä, vaikkakaan taiteellisen kaunoluvun tai lausunnan taitoa ei voida asettaa äidinkielen opettajien välttämättä tavoiteltavaksi päämääräksi. Paitsi alan vaikeutta ja erikoislahjojen edellytystä tulee ottaa huomioon äidinkielen opetuksen monihaaraisuus. Opettajien täytyy ilmeikkään olla siksi monipuolisesti päteviä, että heille ei luennan alalla voida asettaa liian korkeita vaatimuksia. Erikoisharrastuksensa saa kukin valita luonteensa mukaan, ja niihin kuuluu myös tiede. Mutta jos opettaja kaiken muun lisäksi kykenee vaikuttavasti, taiteellista tehoa tavoitellen lausumaan, se on hänelle erinomaisen arvokas lisäansio.

On olemassa tietävästi eteviä teatterinohjaajia, jotka eivät itse ole suuria näyttelijöitä. Eikö äidinkielen opettajien suullisten esitysten harjoittelua voitaisi ohjata tähän suuntaan? Vaikka opettaja osaisi lukea tyydyttävästi malliksi, saattaa hänen ohjauksensa silti olla puutteellista. Olisi hyödyllistä, jos hän saisi opastusta sekä lukemisen ja esitelmien suorituksen arvostelussa että esitelmien ja muidenkin suullisten esitysten kokoonpanossa. Hänen pitäisi tietää, minkälainen on hyvä kouluesitelmä eri asteilla, minkälainen on sen aihe ja rakenne ja miten esitelmä eroaa puheesta. Tälläkin alalla pitäisi koulussa vaatia omintakeisuutta ja antaa tunnustusta oppilaan itsenäiselle työlle. Pitäisi tehdä ero jonkin artikkelin selostuksen ja omintakeiseen työhön perustuvan esitelmän välillä. Oppilaiden lukemisen arvostelu ei saa muodostua pitkäksi ja monimutkaiseksi kaunoluvun selvittelyksi — silloin kun kirjallisuuden esittely on

tarkoituksena, mutta se ei saisi myöskään jäädä muutamien haparoivien ja ylimalkaisten huomautusten varaan. Opettajan pitäisi kyetä selvästi sanomaan, mitkä olivat epätyytyttävän tuloksen lähimmät syyt. Jos opettaja on virheen selvästi oivaltanut, hänen ohjauksensa käy entistä täsmällisemmäksi ja määrätietoisemmaksi.

Mutta oppikoulun pitäisi varata oppilaille tilaisuus myös varsinaisen kaunoluvun ja lausunnan harjoitteluun. Harrastuksena tämä olisi oppilasta monipuolisesti kehittävää, ja siitä olisi hyötyä koulun työssä, erityisesti kirjallisuuden opetuksessa. Silloin olisi lyriikankin tulkitsemiseen kykeneviä voimia, joita hyvin kaivataan. Ainakin suomalaisissa normaali-lyseoissa on lausuntataiteilija, jonka toimeenpanemiin harjoituksiin osanotto on vapaaehtoista. Tämänlaatuista järjestelmää voi suositella yleistettäväksi. Se veisi asian kunnolliseen ratkaisuun, ja jos useat saman paikkakunnan koulut liittyisivät yhteistoimintaan, ei tätä uudistusta voisi pitää mahdottomana käytännössä toteuttaa. Oppilaat saisivat tällöin säännöllistä ja asiantuntevaa ohjausta, ja tämä toiminta olisi omiaan elävöittämään koko koulun työtä, sillä lausunnan opettaja voisi hoitaa muitakin hänen alaansa lähellä olevia ylimääräisiä tehtäviä, esim. toimia tärkeiden juhlien järjestäjänä. Joissakin tapauksissa äidinkielen opettaja voisi toimia myös lausunnan opettajana, mutta lausunta kuuluisi silloin hänen tuntimääräänsä eikä olisi mikään lisärasitus. Kerhotyön elvyttämisessäkin, josta paljon puhutaan, pitäisi nykyajan käsitysten mukaan ottaa varteen siihen liittyvät käytännölliset näkökohdat.

Edellä on kosketeltu muutamia äidinkielen opettajien valmistuksessa esiintyviä suurempia tai pienempiä vajavuuksia, mutta ne ovat olleet sen laatuista, että opiskelija voisi niitä osittain itsekin korjata, jos hän tarkoin harkitsisi tulevan uransa vaatimuksia. Kuitenkin vasta opettajien käytännöllisessä valmistuksessa, heidän opettajan tehtävään harjoittamisessaan, esiintyy mielestäni koko järjestelmän suurin puutteellisuus. Opettajan tehtävä on käytännöllinen, ja auskultoimisessa olisi käytännölliseen harjoitteluun pantava suurin paino. Ammatteihin kasvattaminen tapahtuu oppilaan oman toiminnan tietä. Opettajaksi valmistuminen perustuu kuitenkin pääasiassa katselemiseen ja kuuntelemiseen. Jos auskultantti ei ole ennen ollut opettajana ja jos hän auskultoimisvuotenaan pitää ehkä 12 harjoitustuntia, saattaa hienokseltaan ihmetellä, että tulos useasti on niinkin hyvä kuin on.

Opetuksen kuuntelemisellakin on tietysti merkityksensä, mutta opettajan työhön se on heikkoa valmistusta. Tehtävään perehtymisestä ei juuri voi puhua, sen nojalla ei opita vastuksia voittamaan, tiedetään vain, että niitä on, ja asiantuntemuksen puuttuessa niitä pelätään ja ehkä liioitellaankin. Jos itseluottamus horjuu toimeen ryhdyttäessä, se haittaa alkuun pääsemistä, ja jos alku on epäonnistunut, vaaditaan tavallista suurempaa tarmoa ja jäntevyyttä jo syntyneiden huonojen tottumusten murtamiseksi. Jos auskultantilla on heikot taipumukset oppilaiden hallintaan, saattaa sen tosin aavistella hänen harjoitustunneistaan, mutta se jää pääasiassa arvailujen varaan. Kun tilaisuuden vuoksi järjestyksen pito ei kaipaakaan huomiota, hän saattaa pitää siloisinkin tunnin, sillä hän on sentään oppinut menetelmän pääperiaatteet. Tästä hän saa arvolau-

seenkin, taipumuksesta opettajan toimeen, vaikka hänen kykynsä selviytyä luokasta omin päin ei ole käynyt riittävästi ilmi. Auskultantti voi tosin saada ns. virkatunnin silloin tällöin, mutta sen hoitaminen on varsin epäkiitollista, eikä sen epäonnistumisesta käy tekeminen suuria päätelmiä.

Jos auskultantilla ei ole yhtään opetuskokemusta, hänen on vaikea kuuntelemalla saada selvää käsitystä tehtävän suorituksessa käytetystä menetelmästä. Hän ei osaa arvostella käsittelyn tasoa: onko se syvälle tähtäävää vai pinnalla liikkuvaa. Ja vaikka hän oppiikin menetelmän ulkonaiset puitteet, on opettaminen kuitenkin varsin toisenlaista kuin sen kuunteleminen. Opettajan täytyy aina kyetä reagoimaan tilanteen mukaan, hyvinkään harjoitetut konseptit eivät riitä. Parhaansa opettaja useasti antaa välittömästi tilanteen tuomien ajatusyhtymien tuloksena. Äidinkielen alue on siksi monihaarainen, että siinä vaadittaisiin tavallista perinpohjaisempaa harjoittelua. Tämä johtuu osaksi jo kosketelusta opetuksen persoonallisesta luonteesta, joka estää rakentelemasta »kivettyviä» metodeja. On olemassa yhtenäisempiä aineita, joissa menetelmät eri asteilla ovat melko samantapaisen kaavamaisia. Äidinkielen kuuluu loogillista selvyyttä ja täsmällisyyttä vaativa kieliopin opetus, eläytymiskyky ja laajan aineksen hallintaa edellyttävä kirjallisuuden opetus sekä arvostelukyky ja ymmärtäväistä suhtautumista vaativa kirjallisen ja suullisen esitystaidon ohjaus. Niissä kussakin on vielä omat puolensa. Niinpä alaluokkien lukeminen, Väinö Stoolin tarinat, Kalevala, Seitsemän veljestä, lyriikka, romaani ja näytelmä edellyttävät kirjallisuuden alueella omaa syventymistään myös opetusmenetelmän kannalta. Ainekirjoituksen nimellä esiintyvä kirjallinen harjoitus liikkuu toisaalta I:llä, toisaalta VIII luokalla varsin erilaisilla tasoilla.

Paitsi harjoitustuntien lisäämistä, esim. 10:een lukukaudessa, pitäisi auskultantin saada joksikin aikaa luokka haltuunsa, niin että hän hoitaisi siellä opetuksen valvonnan alaisena, mutta tietoisena vastuustaan. Aina-kin tärkeimmiksi tunteiksi hän tekisi tällöinkin kirjallisen suunnitelman. Askelta parempaan päin merkitsisi jo sekin, että toisen lukukauden auskultanteille varattaisiin ala-, keski- ja yläasteella itsenäinen, kahden viikon opetusvuoro, kolme tuntia viikossa. Se merkitsisi kuuden viikon eli 18 tunnin harjoittelua. Jotkut näistä tunteista, esim. kaksi kullakin asteella, voisivat olla samalla harjoitustunteja, joten auskultantti tulisi tällä lukukaudella opettamaan vähintään 22 tuntia. Yliopettaja seuraisi opetusta siinä määrin, että hän saisi auskultantista ja hänen työnsä tehosta käsityksen ja voisi häntä sekä ohjata että tukea tarpeen mukaan.

Jos auskultoimisessa siirryttäisiin nykyistä runsaampaan harjoitteluun ja yleensä tiiviimpään työhön, olisi siitä se seuraus, että normaalilyseoihin ei voitaisi ottaa kuinka monta auskultanttia hyvänsä eikä milloin hyvänsä, mutta nykyistä järjestelmää onkin tässä kohden pidettävä epäkohtana. Asiaa tuskin voidaan hoitaa muuten kuin määräämällä muutamiin Helsingin kouluihin erityisiä ohjaajaopettajia, joiden johdolla ainakin osa ensimmäisen lukukauden auskultantteja harjoittelisi. Ohjaaja saisi harjoittelijoita vain pari kolme, niin että heillekin voitaisiin järjestää jokin yhtäjaksoinen opetusvuoro, mutta koulun luonne ei siitä muuttuisi. Auskultantit ottaisivat osaa normaalilyseoiden teoreettiseen työskente-

lyyn ja kävisivät näissä kouluissa kuuntelemassa halunsa mukaan. Arvostelun yhdenmukaisuuden vuoksi tulisi toinen lukukausi auskultoida normaaliylyseossa. Tulevan opettajan on sitä paitsi hyvä tutustua ainakin yhteen suureen kouluun ja sellaisessa vallitsevaan ilmapiiriin. Kun auskultanttien lukumäärä vakinaisesti suurenee, tulee kolmannen normaaliylyseon perustaminen Helsinkiin ajankohtaiseksi. Äidinkielen opettajan on hyvä tutustua erilaiseen oppilasainekseen, erityisesti poikiin. Poikien asenne kirjallisuuteen, varsinkin sen esteettiseen tarkasteluun, on toiseltaan kuin tyttöjen, eikä heidän käsitystapojaan voida jättää huomioon ottamatta. Poikien asenne ei ole epämiellyttävä eikä opettajan kannalta hankalampi kuin tyttöjen, toisinaan ehkä päinvastoin, mutta se on jossakin määrin erilainen, ja heidän makunsa on yhteiskouluissa määräävä. Jonkinlainen perehtyminen myös kansakoulun työhön olisi äidinkielen opettajalle hyödyllistä. On eduksi, jos opettajalla on käsitys siitä, millä tasolla opetus liikkuu siinä koulussa, josta hän saa oppilaansa. Itse asiassa tämäntapaista puutetta täytyy pitää valitettavana, varsinkin kun myös kansakoulun opetusmenetelmiin tutustuminen avartaisi omalta osaltaan näköaloja. — Auskultoimisen käytännöllinen järjestely olisi paras siirtää kouluhallitukselle, joka hakemuksen perusteella määräisi auskultoimispaikat.

Nykyään opettajan ura ei ole erityisessä suosiossa, mutta kun se taas rupeaa miellyttämään, se miellyttää kyllä huolimatta siitä, että auskultoiminen merkitsee lukuvuoden täyttä työtä. Järkevälle opettajalle tehostetun harjoittelun pitäisi olla myönteinen seikka. Toimen ohella ei tosin enää voisi auskultoida, mutta hankalaa ja enemmän tai vähemmän häiritsevää sellainen menettely on ollut nytkin. Parhaiten opettajien erikoistumisen heikkoutta osoittaa se, että sellainenkin henkilö, joka ei vakavissaan ajattele opettajan uraa, kuitenkin ryhtyy auskultoimisen aiheuttamaan pieneen vaivaan. Tuskin muilla aloilla erikoistutaan noin keveästi.

Opettajan valmistuksen omituisena vastakohtana on hänen asemansa hänen saatuaan viran. Vaikka opettaja ei olisi elämässään yhtään tuntia koulussa itsenäisesti hoitanut, virkaan tultuaan häneltä edellytetään täyttä perehtyneisyyttä sekä opetusaineensa hoitamiseen että kurin ja järjestyksen ylläpitämiseen. Koulun rehtori on arvostelija, joka tarkastaa ja pitää häntä silmällä asetusten mukaan ja virkatodistuksen antamista varten, mutta tuskin tekee enempää. Kuitenkin hänen pitäisi olla nuoren opettajan tukena ja ohjaajana varsinkin silloin, kun opettajan ja oppilaiden keskinäiset suhteet järjestyvät. Mutta tämä edellyttäisi kaiketi rehtorin aseman muuttumista siihen suuntaan, että hänestä tulisi entistä enemmän koulun kasvatuksen johtaja.

V. A. Haila.